Heemkundekring Sankt-Tolbert Vaals

Nieuwsbrief Nummer 27 – December 2011

Vuur wunsje uusj allemoal
Freulieje Weinachte
Ènge jowwe roetsj
En e Jluk-Zèllesj Neujoar

In memoriam Joep Jacobi

Op 2 december 2011 is ons gewaardeerd lid Joep Jacobi op 79-jarige leeftijd overleden. Hij werd in 1932 geboren en is opgegroeid in de groente- en fruitzaak Jacobi aan de Koperstraat in Vaals. Wij herinneren ons Joep, die met zijn bestelwagen in Vaals en omgeving groeten en fruit aan de man bracht. Daarbij gaf hij ook nog advies en recepten. Joep hield van Vaals en het contact met de mensen.
De Heemkundekring droeg hij altijd een warm hart toe en hij was lid sinds 7-12-1990. Hij was een groot verzamelaar van ansichtkaarten uit Vaals, hetgeen tenslotte resulteerde in een unieke collectie. Met het overlijden van Joep Jacobi heeft de Heemkundekring Sankt Tolbert een zeer gerespecteerd lid verloren.

Antoniusverering

De (nieuwe) St. Pauluskerk, ontworpen door architect J. Kayser, is in de jaren 1891-1893 evenwijdig met de straat gebouwd ter vervanging van de oude St. Pauluskerk bij de middeleeuwse gemeentetoren (Tentstraat), die de functie van patronaatsgebouw kreeg en in 1967 werd gesloopt. Rechtsachter in de St. Pauluskerk staat het beeld van de H. Antonius (met varkentje) op een console tegen de middenschippijler aldaar.

De Antoniusverering gaat terug tot 1558. In de jaren dertig van de 20e eeuw gingen de boeren vanuit Vijlen en andere plaatsen in de omgeving van Vaals, zoals Lemiers, Holset, Mechelen, Bocholtz, Simpelveld, Vaalserquartier (D), elk jaar op 17 januari naar Vaals om de H. Antonius te vereren. Zij brachten brood mee, dat tijdens de mis gezegend werd en thuis werd gevoerd aan het vee. Behalve brood was er ook gezegend water te krijgen. Het beeld was voor die gelegenheid versierd met kaarsen en bloemen. Sinds de restauratie van de kerk in 1988-1989 had het kerkbestuur de Antoniusverering lokaal nieuw leven ingeblazen door kerkgangers na afloop van de mis op 17 januari gezegende “Antoniuswafels” te verkopen. De opbrengst was bestemd voor het onderhoud van de kerk. Helaas is deze mooie traditie nu, sinds een aantal jaren, verloren gegaan.

Spreuk van de maand

„Das Beste, was wir von der Geschichte haben, ist der Enthusiasmus, den sie erregt.“
(Johann Wolfgang von Goethe)

Een Joodse graaf in ’t Verves

Jarenlang was het een lelijke puist in het historisch centrum van Vaals. Sinds enkele maanden is er echter volop bedrijvigheid in ’t Verves. De aannemer heeft het zo’n tweeënhalve eeuw oude poortgebouw met twee torens helemaal gestript. Eigenlijk is er niet heel veel meer dan een schil van het pand overgebleven.
De contouren zijn zichtbaar van de vier stadswoningen die in het monument moeten komen. Kijken achter de schermen is nu mogelijk. Verkoop volgt binnenkort.
Lees verder hierover:
www.sankttolbert.nl/publicaties/persberichten
Een kijkje achter de gevel van monument ’t Verves.
Uit stukken die zich in het gemeentearchief bevinden kan men opmaken dat Von Clermont in 1760, toen hij zijn ‘Stammhaus’ wilde bouwen, een overeenkomst aanging met de Doopsgezinden die een ‘vervehuis’ (voor textiel) hadden aan de overkant van de straat. Bij het instellen van het kadaster in 1840 stond het pand op naam van de heer Göbbels. Daarna kwam (1854) het huis in het bezit van Gerothwohl uit Frankfurt. Volgens notariële akten is Gerothwohl getrouwd met ‘princesse De Crouy Chanel de Hongrie’ (Een zeer oud geslacht uit Hongarije). In ‘literatuur’ uit het begin van de 19e eeuw wordt er zeer spottend gedaan over deze man, “*der Israëlit Gerothwohl …, sich*

nennend Graf De Crouy.” Hij wil de koninklijke titel van zijn vrouw niet verloren laten gaan voor zijn twee zoons en neemt deze over. Deze Graaf De Crouy heeft het torentje van de kerk van de Doopsgezinden (Mennonieten) afgebroken en twee hoektorens met schietgaten aangebracht. De aangekochte percelen ernaast heeft hij bebouwd met een complex bestaande uit verschillende huizen. Daarmee kreeg de voormalige Dorpstraat (nu Von Clermontplein) het huidige aanzicht. Tijdens de bouwwerkzaamheden logeerde hij in een hotel in Vaals. Hij schijnt gezegd te hebben: “Wenn ich wiederkomme, bleibe ich für immer hier…” Gerothwohl is echter nooit teruggekomen en zijn project is in 1856 in onafgemaakte staat bij opbod verkocht. *(Bron: Rapport Verves van Res Nova - 2004)*
De foto toont een schilderij uit 1934 van L. Scheffers – geschonken door Hub Zimmermann.

Galerie De Gau

Het historisch pand De Gau in Vaals heeft een nieuwe bestemming. Het voormalige karakteristieke café aan het Von Clermontplein 32 is na bijna 2 jaar leegstand grondig verbouwd. De nieuwe eigenaren, Pieter Kierkels en Heinz Ortmans, hebben er een kunstgalerie ingericht voor diverse doeleinden: Enerzijds is er eigen werk te zien van galeriehouder / glaskunstenaar Pieter Kierkels. Daarnaast worden er permanent collecties van kunst- en designobjecten van diverse kunstenaars gepresenteerd. Tenslotte wordt er regelmatig ruimte geboden aan kunstenaars voor het inrichten van overzichtsexposities. Voor de openingstentoonstelling is bewust gekozen voor jong talent uit de regio. In Galerie De Gau is hun werk nog te zien t/m 22 januari 2012. (do t/m zo van 13.00 tot 17.00 uur en op afspraak). Lees ook: www.sankttolbert.nl/publicaties/persberichten - *De Gau: een magische plek.*

Gluren bij de Buren

Een actiepunt van Hkk Sankt Tolbert in 2012 is: ‘Gluren bij de Buren’. Dit wordt nog nader uitgewerkt en ingevuld.
U kunt via internet nu al ‘gluren’ bij de heemkundeverenigingen in de buurt:
Lemiers: www.deauwkapel.nl;
Bocholtz-Simpelveld: www.debongard.nl;
Nijswiller: www.heemkundeverenigingnijswiller.nl;
Wahlwiller: www.heemkundewahlwiller.nl;
Gulpen: www.galopia.nl;
Aken: www.aachener-geschichtsverein.de

Familieavond Sankt Tolbert

E-mail aan de deelnemende leden: “Bij deze wil het bestuur van Hkk Sankt Tolbert iedereen van harte bedanken die op de een of andere wijze heeft meegewerkt aan het welslagen van de familieavond op zaterdag 10 december 2011. Dat betreft niet alleen de organisatie, maar ook de bediening en vooral jullie aanwezigheid.

Eenieder heeft op zijn eigen wijze een bijdrage geleverd aan deze bijzonder gezellige avond.”
Een reactie (van lid Jo Bost):
“Wij als leden moeten dankbaar zijn dat zo weinigen voor zo velen het mogelijk maken, niet alleen zo'n gezellige avond maar ook het in stand houden en uitbouwen van een vereniging te realiseren.
Dank aan de bestuursleden en alle overige personen die op de een of andere wijze bijdragen leveren om dat alles mogelijk te maken.”

Boeken Vaals e.o.

- Jaarboek 2011 van heemkundekring Sankt Tolbert Vaals: *Heden&Verleden nr. 13*. Dit kost € 14,50 en is op de bekende verkooppunten in Vaals/Vijlen verkrijgbaar en via het secretariaat.
- Themanummer 1 van heemkundekring Sankt Tolbert Vaals: *Arbeiterverein St. Paulus 1875-R.K. Werkliedenvereeniging Vaals-NKV Vaals*. Dit kost € 10,00 en is verkrijgbaar via het secretariaat.
- Jac Hintzen: *Hoe schoolmeesters de klus klaarden - Een onderwijsgeschiedenis van Vaals over de periode 1660 tot 1930*. Kost € 10,00 en is verkrijgbaar bij Jac Hintzen en het secretariaat.
- Verzameling gedichten, verhalen, liedjes en rijmelarijen in het Völser plat met als titel: *Völser Weuët en Tuuën*. Kost € 18,50 en is verkrijgbaar bij Staps-Sparla en Read Shop in Vaals.
- Levensportretten uit de familiekring van Jacobi-von Clermont zijn in korte versie opgenomen in het naslagwerk van Jan Wartenberg: *Der Familienkreis Friedrich Heinrich Jacobi und Helene Elisabeth von Clermont (2011)*. Verkrijgbaar via de Duitse boekhandel - € 34,80.
- *Wiezer deurch de tsiet nr. 7*, uitgegeven door Hkk ‘De Auw Kapel’ Lemiers - € 7,50.
- Succesroman (125.000 ex.), decor in de omgeving van Vaals (Drielandenpunt, 'Wolfheim') en Aken, van Stefan Brijs: *De engelenmaker* - € 10,00.
- Hkk Sankt Tolbert heeft een groot aantal oude uitgaven van *V&H* kunnen verwerven. Het betreft de nrs. 2, 3, 4, 5, 8,10. Tegen een zeer aantrekkelijke prijs verkrijgbaar via het secretariaat.

Kerstmis in Lazarett Blumenthal

(Foto: Collectie Peter Sparla)

Peter Sparla hield tijdens de bijeenkomst van Hkk Sankt Tolbert in november jl. een zeer interessante presentatie over het ‘Lazarett Blumenthal’ gedurende oorlogsjaren (1940-1944).

Er bestaat ook een passend filmpje hierover: In het veldhospitaal te Vaals wordt in een zaal een kerstbijeenkomst (1942) voor patiënten en verplegend personeelgehouden. Hierbij is aanwezig Rijkscommissaris Seyss-Inquart. Hij houdt een toespraak, gaat bij de mannen rond en deelt kerstcadeaus uit. Daarmee is hij de enige “regeringsleider”, weliswaar van een fout regime, die Vaals in deze functie heeft bezocht. Dit filmpje van 1 minuut is nog te zien in Polygoon Hollands Nieuws (42-52):
www.dutchfootage.com/nl/video/459/kerstfeest-voor-gewonde-duitse-militairen

Reclametaks

Er zijn plannen om reclamebelasting in de gemeente Vaals te heffen. De opbrengst van deze taks zou voor het grootste deel (zeventig procent) terugstromen naar een fonds voor de ondernemers zelf. Maar hiervoor is vooralsnog geen draagvlak. Lees verder hierover: www.sankttolbert.nl/publicaties/persberichten *Toch al reclametaks Vaals* en *Nog geen reclametaks in Vaals*.
Overal in Nederland vind je behalve de moderne reclameteksten en - borden ook nog oude muurreclames. Soms verweerd en nog maar nauwelijks herkenbaar. Nergens zijn er zoveel als in Valkenburg. Dat is een direct gevolg van het toerisme. Verweerde schilderingen worden daar nu gerestaureerd. De nieuwe muurschilderingen zijn inmiddels uitgegroeid tot een toeristische attractie. Oudere inwoners van Vaals kunnen nog plekken aanwijzen waar vroeger muurreclames waren aangebracht. Soms zijn er nog vaag restanten te zien. Op de foto een muurreclame op het eerste huis (1915) van de Viergrenzenweg, aan de vroegere verkeersroute naar het Drielandenpunt.

Misschien vindt het initiatief in Valkenburg wel navolging in Vaals. Daarvoor zouden de oude muurreclames eerst moeten worden gelokaliseerd en gedocumenteerd. En de reclamebelasting zou voor een deel gebruikt kunnen worden voor restauratie van de oude muurreclames.
(Foto: Collectie Dolf Baltus)

Schanes ('Sjanes')

In de kom van Vaals lag aan het von Clermontplein een perceel met aan de westkant twee huizen, genoemd 'In 't Schanes' en 'Schanes'. Een van beide werd naar de laatste eigenaar ook het 'Hellebrands huus-je' genoemd. *(Middelste huis op de foto)* Wat betekent 'Schanes' eigenlijk, vroeg onlangs de heer Hans Bonnema.
Heeft het iets te maken met schandhuis (in samenhang met de Wederdopers) of schandpaal? Of was hier een schans, een opgeworpen verdedigingswal? Of een scheerderij?
De gehoorde bewering dat de naam 'Schanes' iets van doen heeft met de vroegere bouw- en houthandel Brock (schans = takkenbos) is niet houdbaar omdat dit bedrijf zich hier pas vestigde in de twintiger jaren van de vorige eeuw, toen de naam reeds lang gebruikelijk was. Peter Bertram die in Verleden&Heden nr. 6 een zeer interessant artikel over dit pand heeft gepubliceerd stelt dat aan de hand van aanwezige gegevens de naam Schanes is ontstaan uit de naam van een vroegere hoeve 'Schaegut' resp. ' Schaa' en het woord 'huis'. (Vergelijk bakhuis = bakkes, verfhuis = verves, doeves = duivenhuis). De familienamen Schaa/Schae komen in documenten over Vaals sporadisch voor (1581,1630). In stukken die betrekking hebben op werkzaamheden aan de weg bij het Schanes (het huidige von Clermontplein) wordt de naam Schaenis Schanes Schanis Schannis herhaaldelijk vermeld (1766).
(Foto: Archief Hkk Sankt Tolbert)

Nieuwe leden

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werden ingeschreven:
Gerard van Beusekom (Holset)
Emma van Beusekom-de Ruijter (Holset)
Charles Hofman (Gemmenich)
Piet Meesters (Vaals)
Andrea Hurtz-Peeters (Vaals)
Els Niessen (Valkenburg).
De vereniging telt nu 190 leden.

C.V. De Raenpiete 5 x 11 joar

Wie 't bejon: In der herbst va 1957 troafe sisj verschiedene vrung beej der Lambert Erven op der frühschoppen. De jruutste spass hoawe die jonge, wenn ze d'r Lambert op de stang koente jage. Zoe woad hem noa sing meinung jevroat uvver 't oprisjte van enge neuje carnavalsverein mit zing wiëetsjaf als vereinslokaal. Doa woar der Lambert evver janit veur tse venge. Hee erklieret: "veur misj jift 't me zwei vereine. Dat zeunt de Grensülle en de Trommeler". Beej de jonge entstong der plan um eemoal enge carnavalsclub tse formieren en der Lambert heej mit tse konfrontieren. Heej en doa woat nog enge jevroat um mit tse doëe. Zum juten sjluss hoaw me enge elleveroat beejee. Kappe woate jejolde, eng jroesse blom woat dursj et knoofslow jestoche en oes der deckel van eng kaffedoëes woate ordens jemaat. Beschlosse woat um sisj beej der avaank van der saisong beej der Lambert tse presentiere: et woar der 11 november 1957. Der tsowvaal wool dat der Lambert der daag van tse veure in Jummelisj enge buutewedstrijd how jewonne. Hee maachet doa der iesjte. Wie de jonge op deëe avvend

beej der Lambert erin koame meent deëe dat ze hem jrateliere koame mit zienge iesjte pries. Jroes woar doe de überraschung dat de jonge sisj donge presentiere als der neuje carnavalsverein "de Raenpiete". Der Lambert zaat ummer uur zut Raenpiete wenn uvver et ee of et anger diskutiert woat. Veur de jonge woar et der risjtieje naam. Deëe avvend kroag der Lambert ooch nog ee jesjenk: eng stenge flasch risjtisj Volser Raenwasser!! In der jannewaar va 1958 woad der iëesjte Prins proklamiert: Hans Hirtz I. *(Tekst en foto: Website C.V. Raenpiete www.raenpiete.nl)*

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

Els Niessen (01-01-1923)
Jos (Sjef) Meens (04-01-1936)
Jacques Rombach (19-01-1932)
Annie Nicklasson-Senden (25-01-1928)
Joseph (Son) Franssen (29-01-1931)
Allen van harte proficiat!

Activiteitenagenda

December: Geen bijeenkomst van heemkundekring Sankt Tolbert.
Zondag 8 januari 2012 om 13.11 uur: Jubileumreceptie 5 x 11 joar CV De Raenpiete in café-restaurant Suisse.
Dinsdag 17 januari 2012 om 20.00 uur: Lezing over Carnaval (mevrouw Schillings).
Vrijdag 27 januari 2012 om 19.30 uur: Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.

Reageren

De nieuwsbrief is een maandelijkse uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert (inhoud: Leo Junggeburt; opmaak Marcel Wolff). Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.